

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ЛЮДИНИ

Доведено, що основне призначення позашкільної освіти - задовольняти індивідуальні соціокультурні та освітні потреби дітей, що постійно змінюються; ця ланка освіти дозволяє дитині «знайти себе», зрозуміти в чому полягають її інтереси, уподобання, захоплення, забезпечує стійке відчуття свободи; останнє створює внутрішню можливість творчого самовтілення людини в діяльності, в прояві своєї індивідуальності; якщо раніше акцент робився на культурно – дозвільному блоці позашкільної освіти, то сьогодні все більший масштаб набуває блок, пов'язаний із задоволенням пізнавальних інтересів і потреб дітей і підлітків у тих сферах, які не завжди можуть бути реалізовані в рамках шкільної освіти.

Ключові слова: людина, культура, навчання, творчість, позашкільне виховання, креативність.

Доказано, что основное назначение внешкольного образования - удовлетворяют индивидуальные социокультурные и образовательные потребности детей, которые постоянно меняются; это звено образования позволяет ребенку «найти себя», понять в чем заключаются ее интересы, предпочтения, увлечения, обеспечивает стойкое ощущение свободы; последнее создает внутреннюю возможность творческого самовоплощения человека в деятельности, в проявлении своей индивидуальности; если раньше акцент делался на культурно - разрешительном блоке внешкольного образования, то сегодня все больший масштаб приобретает блок, связанный с удовлетворением познавательных интересов и потребностей детей и подростков в сферах, не всегда могут быть реализованы в рамках школьного образования.

Ключевые слова: человек, культура, обучение, творчество, внешкольное воспитание, креативность.

It was proved that the main purpose of extracurricular education is to satisfy individual socio-cultural and educational children's needs that constantly change; this educational link allows a child to "find himself", understand what are his interests, preferences, admirations, provides sustainable feeling of freedom; the latter creates internal ability of creative embodiment of a human in activities, in display of his individuality; if before, the accent was made on a cultural-leisure segment of extracurricular education, then today, the segment connected with satisfaction of cognitive interests and children's and juvenile needs in those sphere, which can not be always realized within the framework of school education, gains bigger scale.

Key words: human being, culture, education, creation, extracurricular education, creativity

Постановка проблеми. Причини актуалізації позашкільної освіти в період інформаційної революції викликані, передусім, посиленням тенденції переходу розвинутих країн від техногенної цивілізації до антропогенної цивілізації, яка з необхідністю ставить завдання пошуків нової парадигми світосприйняття і світорозуміння, що дозволить людству не лише вижити в третьому тисячолітті, але й відкрити нові обрії творчої діяльності людини.

Ці процеси детермінують принципові зміни у суспільній свідомості. Погляд на людину, передусім як на фахівця, поступається погляду на людину як на особистість з позицій культурно-історичної педагогіки розвитку. Ідеї гуманістичної спрямованості процесу навчання і виховання дитини стверджують пріоритет загальних людських цінностей: вільної особистості

дитини, розвитку її талантів і можливостей, особистісного і рівноправного спілкування з іншими людьми. Аналіз цих процесів є *метою написання статті*.

Виклад основного матеріалу. Сучасне суспільство формує замовлення на людину нового типу: творчої, активної, мобільної. Навчання та виховання на даному історичному етапі покликане сформувати у дитини вміння конструювати соціальну реальність, і головним його підсумком можна вважати оволодіння особистістю соціокультурним досвідом [1].

Нові вимоги до людини детермінують переосмислення цілей навчання та освітньої парадигми в цілому. Якщо мета навчання у загальноприйнятому смислі полягає у тому, щоб з дитини, що не знає, зробити таку, що знає, то у нових умовах мета навчання – навчити дитину вчитися. В умовах, коли обсяг знань, що пропонуються школяру для засвоєння зростає з року в рік, а школа не в змозі наздогнати ту інтелектуальну продукцію, яку постачає сучасна індустрія науки, знання як такі втрачають свою колишню цінність. Набагато важливіше для сучасної людини засвоїти вміння здобувати знання. По суті мова йде про перехід від парадигми освіти, що орієнтована на засвоєння знань, до іншої парадигми – засвоєння досвіду різних видів діяльності, перехід від набору розрізнених навчальних програм до індивідуалізованого та диференційованого «освітнього маршруту» в тій чи іншій сфері науки, мистецтва, техніки, спорту тощо [2].

Такій освітній парадигмі відповідає ідея безперервної освіти, головний зміст якої – забезпечити кожній людині постійне творче оновлення, розвиток та вдосконалення протягом всього життя. Сьогодні освіченість людини визначається не стільки спеціальними (предметними) знаннями, скільки її різнобічним розвитком як особистості, яка орієнтується в традиціях вітчизняної та світової культури, в сучасній системі цінностей, здатної до активної соціальної адаптації в суспільстві та самостійному життєвому виборі, самоосвіті та самовдосконаленню. Тому освітній процес в школі та за її межами має бути спрямований не лише на передання певних знань, вмінь та навичок, але й на різноплановий розвиток дитини, розкриття її творчих можливостей, здібностей та таких якостей як ініціативність, самодіяльність, фантазія, самобутність, тобто всього того, що має відношення до індивідуальності людини [3, с. 10].

Зміна освітньої парадигми та погляду на людину в цілому приводить до того, що культурно-освітні, інформаційні, дозвільні послуги користуються все більшим попитом у дітей та їх батьків. В результаті чого зростає значення різних видів неформальної, ненормативної освіти для особи і суспільства. Одним з таких видів є позашкільна освіта, основне призначення якої задовольняти індивідуальні соціокультурні та освітні потреби дітей, що постійно змінюються. Саме вона дозволяє дитині «знайти себе», зрозуміти в чому полягають її інтереси, уподобання, захоплення. Відчуття можливості задовольнити свої потреби дає дитині відчуття свободи, яке надалі починає усвідомлюватися як можливість творчого самовтілення людини в діяльності, в прояві своєї індивідуальності.

Якщо раніше акцент робився на культурно – дозвільному блоці, то сьогодні все більший масштаб набуває освітній блок, пов'язаний із задоволенням пізнавальних інтересів і потреб дітей і підлітків у тих сферах, які не завжди можуть бути реалізовані в рамках шкільної освіти. О.В. Биковська вказує на наступні напрями позашкільної освіти, які структуровано за відповідними спеціалізованими профілями навчання:

- художньо-естетичний напрям позашкільної освіти (хореографічний, музичний, театральний, художній профілі навчання);
- науково-технічний напрям позашкільної освіти (початково-технічний, спортивно-технічний, предметно-технічний, інформаційно-технічний, художньо-технічний, виробничо-технічний профілі навчання);
- еколого-натуралістичний напрям (екологічний, біологічний, сільськогосподарський, лісогосподарський, медичний, хімічний профілі навчання);
- туристсько-краєзнавчий напрям позашкільної освіти (краєзнавчий, туристський, спортивний профілі навчання);
- гуманітарний напрям позашкільної освіти (суспільний, філологічний, соціальний профілі

навчання) [4, с.18].

В принципі немає у світі живої та неживої природи, соціальної дійсності, суспільних відносин, які б не могли стати змістом позашкільної освіти. Саме тому вона здатна задовольняти різноманітні інтереси особистості й може розглядатися як простір для розширення можливостей розвитку особистості.

У найбільш розвинених країнах загострюється потреба в технологіях надійного відбору обдарованих молодих людей для наступного навчання й залучення їх у продуктивну науково-технічну діяльність. Найстарші європейські університети й вузи США проводять різноманітні конкурси науково-технічної творчості. Організатори цих акцій пропонують школярам випробувати свої сили в рішенні найсучасніших актуальних проблем науково-технічної революції:

економічні проблеми: виснаження й подорожчання вартості використання традиційних енергетичних і сировинних джерел; використання енергії вітру, води, сонця, відливів, припливів, температури світового океану, тепла підземних надр, біомаси, енергії елементарних часток матерії тощо;

екологічні проблеми: негативні наслідки діяльності людини, нагромадження й переробка відходів виробництва на Землі, у Космосі, в атмосфері; впровадження принципів кібернетики, біоніки в управлінні сучасними виробничими процесами;

організаційні проблеми: зменшення бюрократичних інстанцій, використання нових інформаційних технологій, впровадження нових механізмів управління й контролю за результатами діяльності установ освіти;

демографічна проблема: зниження народжуваності, зростання дитячої смертності, зменшення тривалості життя;

технологічні проблеми у виробництві матеріальних цінностей, харчових продуктів, в індустрії дозвілля й відпочинку та ін. [5].

У міру залучення молоді в навчально-дослідницьку діяльність і науково-технічну творчість усе більше відчувається розрив між тим, що необхідно для швидкого соціального й професійного самовизначення підростаючого покоління, що вступає в самостійне життя в умовах інформаційної революції, й тим, чому і як навчають у традиційній школі. А досвід навчально-дослідницької діяльності школярів у самодіяльних об'єднаннях шанувальників науки, технічної творчості, краєзнавства тощо демонструє, що це є та напружена та захоплююча школяра праця, що йде від внутрішньої потреби, якої не вистачає сучасній школі. Саме у сфері позашкільної освіти дитина діє в ситуації пошуку, здобуває знання від взаємодії з об'єктами праці, природи, культурними пам'ятниками тощо, створюються ситуації, коли дитині треба самій здобути знання з навколишнього світу. Позашкільна освіта – винятково творча, адже пробуджує дитину знаходити свій власний шлях [6, с. 65].

Доволі перспективним у сучасних умовах представляється компетентностний підхід у позашкільній освіті, який, зокрема, розробляє у своїх дослідженнях О. В. Биковська. Він базується на застосуванні в меті, завданнях, змісті, формах та методах позашкільної освіти компетентностей особистості. При цьому компетентність розглядається як особистісна характеристика людини, яка повноцінно реалізує себе у житті, володіючи відповідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом та культурою, а формується через послідовний розвиток пізнавальної, практичної, творчої та соціальної компетентностей. Перша спрямована на оволодіння знаннями про культуру, природу, техніку, суспільство; друга - на формування практичних вмінь та навичок особистості; третя - розвиток творчої діяльності, здібностей, нахилів і уяви особистості; четверта - на загальну культуру особистості, здатність до співпраці, самореалізацію та самовизначення [4, с.26].

Застосування цих компетентностей в методиці позашкільної освіти, на переконання дослідниці, забезпечить оволодіння поняттями, знаннями, розширення наукового світогляду; формування практичних умінь та навичок; розвиток здібностей, нахилів, майстерності, уяви, творчості; загальну культуру особистості, вихованість, здатність до співпраці, прийняття рішень [7, с. 26], тобто все, що необхідно людині в сучасну епоху.

Отже, пріоритетними принципами особистісно-орієнтованої позашкільної освіти в умовах інформаційної революції стають : визнання особистості дитини вищою цінністю; єдність принципів холізму та гуманізму в організації освітнього простору; повага честі та гідності кожної людини, визнання суверенності прав усіх членів співтовариства у прагненні до щастя та справедливості; свобода як можливість творчого самовтілення особистості у діяльності; визнання сутності права дитини на самовизначення і самореалізацію, на свободу вибору себе і для себе; затвердження єдності та цілісності освіти; визнання виховного характеру будь-якого процесу навчання; розвиток індивідуальності кожної людини в практиці освітнього процесу; творче співробітництво або зміна особистісних установок учасників освітнього процесу в спільній продуктивній діяльності; безперервна освіта як принцип планування та забезпечення розвитку особистості; системна організація управління навчально-виховним процесом забезпечення гармонічних взаємовідносин закладів шкільної та позашкільної освіти; здійснення інноваційною, дослідницько-експериментальною діяльністю; створення ефективної системи мотивації та стимулювання творчої активності дітей та педагогів [8; 9].

Таким чином, рушійною силою розвитку позашкільної освіти є реальна можливість її здобуття для забезпечення відповідності вимогам, які ставить життя перед особистістю.

Питанням позашкільної освіти приділяється значна увага в різних країнах світу, що зумовлено специфічним характером позашкільної освіти, його впливом на емоційний, фізичний та інтелектуальний розвиток дітей та молоді, організацію їхнього вільного часу. Зупинимося на особливостях реалізації та перспективах розвитку позашкільної освіти в Україні та провідних країнах світу.

Здійснений О. В. Биковською порівняльний аналіз сучасного стану позашкільної освіти в Україні та різних країнах світу (Росія, Білорусь, Польща, Словаччина, Чехія та ін.), демонструє, що вони мають як багато спільного, так і певні відмінності. Зокрема, в Україні, Росії та Польщі позашкільна освіта є складовою національних систем освіти, має нормативно визначені і закріплені структури, що представлені різними інституціями, забезпечується в усіх регіонах (суб'єктах федерації, воєводствах) країни, включає різні напрями діяльності [7, с. 15]. В Росії, наприклад, становлення сучасної системи позашкільної освіти (рос. дополнительного образования) починається з 1992 року з прийняттям Закону Російської Федерації «Про освіту». Цей закон затвердив новий правовий статус відносно позашкільних установ – палаців і будинків піонерів і школярів, станцій юних техніків, туристів, натуралістів, клубів за місцем проживання тощо. Тепер вони називаються установами додаткової освіти дітей і є спеціалізованими закладами, створеними для надання додаткових освітніх послуг, організації змістовного дозвілля дітей. Крім того, додаткова освіта здійснюється й в інших типах дитячих освітніх установ - дитячих дошкільних установах, загальноосвітніх школах, гімназіях, ліцеях, коледжах [3, с. 4].

Позашкільна освіта в Україні входить в структуру національної системи освіти, що закріплено законодавчо (нормативно-правова база позашкільної освіти, позашкільних навчальних закладів в Україні включає більш 70 документів). Законодавчою основою забезпечення права кожного на здобуття позашкільної освіти є Конституція України. Державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні засади визначають Закони України “Про освіту”, “Про позашкільну освіту”, “Про охорону дитинства” та ін. Загальні концептуальні положення щодо змісту і форм позашкільної освіти, її організації і стратегії розвитку встановлюють Національна доктрина розвитку освіти, Концепція позашкільної освіти та виховання, Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття), Концепції позашкільної освіти та виховання, Положення про позашкільний навчально-виховний заклад України, Державна цільова соціальна програма розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 785 від 27 серпня 2010 року) та ін.

Сучасне розуміння поняття позашкільної освіти закріплено статтею 38 Закону України “Про освіту”, де вказується, що вона є частиною структури освіти і спрямовується на розвиток здібностей, талантів дітей, учнівської та студентської молоді, задоволення їх інтересів, духовних

запитів і потреб у професійному визначенні. Сутність же поняття “позашкільна освіта та виховання” визначається в Концепції позашкільної освіти і виховання (1996 р.) як безперервний логічно побудований процес, що не має фіксованих термінів завершення і послідовно переходить із однієї стадії в іншу, від створення умов, сприятливих для творчої діяльності дітей та підлітків, до забезпечення їх співробітництва у творчому процесі та самостійної творчості, яке формує потребу особистості у подальшому творчому прийнятті світу.

Нормативне закріплення статусу позашкільної освіти як складової безперервної освіти у 1996 р. в Конституції України і прийняття у 2000 р. Закону України “Про позашкільну освіту” суттєво вплинуло і на позашкільну освіту, результатами трансформації якої протягом 1990-х рр. стали: формування багаторівневої системи позашкільної освіти, класифікація гуртків, груп та інших творчих об’єднань позашкільного навчального закладу за трьома рівнями (початковий, основний, вищий); розширення мережі позашкільних навчальних закладів, створення закладів нового типу, їх профілізація; розгортання нових напрямів позашкільної освіти; модернізація навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах; деідеологізація позашкільної освіти; диверсифікація джерел фінансування позашкільної освіти за рахунок додаткових джерел фінансування, не заборонених законодавством [7, с. 14].

На практиці позашкільна освіта в Україні забезпечується закладами освіти, культури, мистецтва, фізкультури і спорту тощо. Особливе місце серед них належить позашкільним навчальним закладам. Відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту» (ст.12) позашкільні навчальні заклади можуть функціонувати у формі центрів, комплексів, палаців, будинків, клубів, станцій, кімнат, студій, шкіл мистецтв, початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання), спортивних шкіл, фізкультурно-спортивних клубів за місцем проживання, дитячих стадіонів, дитячих бібліотек, дитячих флотилій, галерей та ін., що здійснюють позашкільну освіту [10, с. 24].

Ці заклади утворювались переважно шляхом реформування позашкільних закладів радянських часів. Сучасний їх стан визначається як історичними традиціями позашкільної роботи з учнями, так й адаптацією до соціально-економічних факторів.

У системі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України станом на 2011 рік діяло 1493 державних та комунальних позашкільних навчальних заклади, зокрема 658 дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Ці заклади відвідують 1 млн. 242 тис. дітей, що складає понад 35% від загальної кількості дітей шкільного віку (тобто фактично кожна третя дитина здобувала, крім загальноосвітньої, позашкільну освіту в позашкільних навчальних закладах). Переважна більшість дітей навчалась у 33740 гуртках, групах та інших творчих дитячих і молодіжних об’єднаннях художньо-естетичного напрямку, 15960 — науково-технічного, 8475 — еколого-натуралістичного та 6932 — туристсько-краєзнавчого напрямів позашкільної освіти [11].

Особливості розвитку позашкільних закладів в Україні визначались, з одного боку, отриманою спадщиною, коли в системі позашкільної освіти домінувала ідейно-політична спрямованість, жорстка регламентація діяльності позашкільних закладів партійно-урядовими органами, заорганізованістю з боку галузевого Міністерства і відділів народної освіти, комсомолу та, з іншого - потребами в нових підходах до змісту форм та методів роботи позашкільних закладів, пошуком нових педагогічних технологій їх реалізації. Сталося так, що позашкільні заклади повинні були доповнювати навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл, насправді ж їх розвиток відбувався відокремлено і лише всесоюзні і всеукраїнські акції забезпечували їх співпрацю.

Хоча позашкільна освіта є складовою освітньої системи держави, вона часто перебуває не в рівних умовах з іншими ланками освіти, зокрема щодо фінансування. Протягом кількох десятиріч фінансування позашкільних навчальних закладів здійснювалося з державного та переважно обласних бюджетів, а також за рахунок часткової оплати навчання батьками. З прийняттям у 2001 році Бюджетного кодексу України позашкільні навчальні заклади почали отримувати фінансування, перекладене на місцеві бюджети, винятково за залишковим принципом. Це призвело до того, що позашкільну освіту було віднесено до другорядної, соціально не захищеної сфери. А розподіл видатків органи місцевої виконавчої влади та

місцевого самоврядування здійснюють самостійно з огляду на обсяги доходів та власні пріоритети в їх паюванні [12]. Таке фінансування системи позашкільної освіти фінансують за залишковим принципом ставить під загрозу саме існування позашкільних навчальних закладів.

Разом з тим в умовах десятирічного хронічного недофінансування системи позашкільної освіти спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані позашкільні навчальні заклади (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерство культури України), а також переважна більшість місцевих органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування роблять багато для того, щоб зберегти унікальну систему позашкільної освіти. Підтвердженням цього є поступове зростання кількості дітей, які відвідують позашкільні навчальні заклади. За даними Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, 2007 року позашкільною освітою було охоплено 32,6% дітей шкільного віку, а 2011-го ця частка вже становила 37,5% (1,3 млн. учнів) [12].

З огляду на важливу соціальну роль позашкільної освіти та значний виховний потенціал позашкільних навчальних закладів особливої уваги потребує, насамперед, проблема збереження і розширення мережі позашкільних навчальних закладів різних типів державної та комунальної форм власності, недопущення їх перепрофілювання й реорганізації, відчуження земельних ділянок; забезпечення відповідного фінансування, матеріально-технічних умов діяльності позашкільних навчальних закладів тощо [11, с. 294].

Попри існуючі труднощі у діяльності закладів позашкільної освіти в Україні, можна відзначити позитивні тенденції її становлення, які відповідають світовим пріоритетам у цій сфері:

обґрунтування та запровадження у практику нових підходів (особистісно зорієнтованого, спрямованого на «ситуацію успіху»; особистісно діяльнісного, спрямованого на практичну соціально-значущу діяльність; ціннісно-мотиваційного, зорієнтованого на формування системи цінностей і мотивацій; соціально адаптаційного, що сприяє адаптації дитини до соціальних викликів), які забезпечили ефективність інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дитини, вироблення умінь і навичок самоосвіти, самовизначення, реалізації її індивідуальних здібностей та творчого потенціалу;

запровадження у більшості позашкільних навчальних закладів інноваційної моделі цілісного позашкільного освітньо-виховного простору, побудованій на гуманістичній (культурологічній) парадигмі, де центром системи визначено дитину з її потребами, мотивами, бажаннями, інтересами, переконаннями, ідеями та ідеалами, самосвідомістю, і якій було надано системність, ціннісно-орієнтоване спрямування на самоактуалізацію й самодетермінацію особистості, творчий і соціально активний характер її навчально-пізнавальної діяльності;

розроблення та запровадження у практику різнорівневого й багатопрофільного змісту позашкільної освіти (понад 200 профілів навчальних програм однопрофільних, комплексних, наскрізних, модульних, пошуково-орієнтованих та програм «вирівнювання»): науково-технічного, художньо-естетичного, еколого-натуралістичного, туристсько-краєзнавчого, фізкультурно-спортивного, фізкультурно-оздоровчого й реабілітаційного, військово-патріотичного напрямів;

розроблення й запровадження у практику вдосконалених традиційних та розроблених нових принципів, форм і методів відбору, конструювання й реалізації інтегрованого навчального змісту тощо [11].

Можна констатувати, що в Україні, як й у провідних країнах світу:

визначилися пріоритети освіти дітей з різних напрямків соціально-педагогічної діяльності, інтересів дитини, діяльнісний характер позашкільної освіти, багатоваріантність і динамічність її змісту; вільний вибір організаційних форм реалізації програм;

- складається сукупність можливостей для більш повної самореалізації і самовизначення особистості на основі вільного вибору напрямів діяльності, диференціації та індивідуалізації її змісту, створення добровільних об'єднань дітей і дорослих, які виступають як продуктивні спільності, що моделюють різні соціальні та професійні ролі і відносини людей; позитивний емоційний фон співробітництва дітей і дорослих;

- формуються умови, що сприяють посиленню стартових можливостей особистості на ринку праці та професійної освіти, шляхом ознайомлення з сучасними технологіями, культурними зразками і тенденціями розвитку соціуму, реального взаємодії з різними комерційними, виробничими, освітніми та іншими діючими регіональними та муніципальними структурами.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що позашкільна освіта є сьогодні актуальним повноцінним і необхідним компонентом системи безперервної освіти. Це, передусім, сутнісно мотивована освіта, що дозволяє людині придбати стійку потребу в пізнанні і творчості, максимально реалізувати себе, самовизначитися предметно, соціально, професійно, особистісно. Основним системоутворюючим елементом в системі позашкільної освіти є діяльність особистості у вільний час. Вона організується і реалізується як спеціальними установами, так і шкільними структурами, основним призначенням яких є створення умов для творчого розвитку особистості кожного з учнів відповідно до їх інтересів у будь-якої галузі і сфері людського життя. Позашкільна освіта - самостійний і самоцінний вид освіти, який ніколи школою замінений не буде, адже, чим вище якісний рівень шкільної освіти, тим ширше спектр освітніх потреб особистості, які сама ж школа в рамках освітніх програм задовольнити повною мірою не може. Інша справа, що шкільна та позашкільна освіта мають сприйматися як рівноправні та взаємодоповнюючі складові освітнього процесу усіма його учасниками.

Позашкільна освіта багатосуб'єктна. Її суб'єктами є позашкільні навчальні заклади, школи, різноманітні дитячі об'єднання та організації, батьки та самі учні. Останні є одночасно об'єктом та суб'єктом позашкільної освіти, адже сам по собі позашкільний педагогічний процес створює сприятливі умови для формування вихованця як суб'єкта власного морально-духовного розвитку. Позашкільна освіта створює простір для розширення можливостей розвитку особистості, адже є абсолютно добровільною та не пов'язаною з віковим цензом учнів, з отриманням освітніх сертифікатів, з обов'язковістю програмних вимог, з освітніми стандартами, жорстким режимом занять тощо. Суб'єкт-суб'єктні відносини педагога та вихованця, для встановлення яких у позашкільній освіті безліч можливостей, висувають серйозні вимоги до педагога позашкільної освіти щодо демократичного стилю навчання, відкритості, діалогічності та рефлексивності своїх дій.

Причини актуалізації позашкільної освіти в період інформаційної революції викликані, передусім, посиленням тенденції переходу розвинутих країн від техногенної цивілізації до антропогенної цивілізації, яка ставить завдання пошуків нової парадигми світосприйняття і світорозуміння. За таких умов відбувається перехід від парадигми освіти, що орієнтована на засвоєння знань, до іншої парадигми – засвоєння досвіду різних видів діяльності, перехід від набору розрізнених навчальних програм до індивідуалізованого та диференційованого «освітнього маршруту». Зміна освітньої парадигми та погляду на людину в цілому приводить до того, що культурно-освітні, інформаційні, дозвільні послуги користуються все більшим попитом у дітей та їх батьків. Тобто позашкільна освіта, яка дозволяє дитині «знайти себе», зрозуміти в чому полягають її інтереси, уподобання, захоплення, виявляється як ніколи затребуваною.

У багатьох країнах світу, у тому числі в Україні, позашкільна освіта є складовою національних систем освіти, має нормативно визначені і закріплені структури, що представлені різними інституціями, забезпечується в усіх регіонах, включає різні напрями діяльності. Особливості розвитку позашкільних закладів в Україні визначались, з одного боку, отриманою радянською спадщиною, з іншого - потребами в нових підходах до змісту форм та методів роботи позашкільних закладів, пошуком нових педагогічних технологій їх реалізації. Перспективи розвитку позашкільної освіти в Україні та провідних країнах світу пов'язані, передусім, з розширенням можливостей для більш повної самореалізації і самовизначення особистості та інтеграцією шкільної та позашкільної освіти у єдиний освітній простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наседкина Г.А. Социокультурная деятельность учреждения дополнительного образования

- как фактор социализации подростков : Дис. канд. кед. Наук ; Наседкина Галина Алексеевна. - Екатеринбург, 2007. – 179 с.
2. Горский А. В. На пути к дальновидному специалисту / А. В. Горский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gorski.ru/publish.html>.
  3. Буйлова Л.Н., Кленова Н.В. Дополнительное образование в современной школе / М.: «Сентябрь», 2005. – 192 с.
  4. Биковська О. В. Основні засади теорії та методики позашкільної освіти на основі компетентностного підходу / О. В. Биковська С. 24-32.
  5. Горский А. В. На пути к дальновидному специалисту / А. В. Горский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gorski.ru/publish.html>.
  6. Буйлова Л.Н. Об особенностях формирования содержания дополнительного образования детей//Вестник образования - № 20- 2007 – с.58-65.
  7. Биковська О.В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні : автореф. дис. д-ра пед. наук. 13.00.01 ; Биковська Олена Володимирівна ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 34 с.
  8. Боговарова В. А. Социально-педагогическая деятельность региональной системы учреждений дополнительного образования детей: на примере Республики Татарста :. Дис. д-ра пед. наук ; Боговарова, Вера Александровна. - Казань, 2003. – 410 с.
  9. Щетинская А. И. Теория и практика современного дополнительного образования детей : учебное пособие / А. И. Щетинская, О. Г. Тавстуха, М. И. Болотова ; Мин-во образования и науки РФ ; Оренбург. гос. пед. у-т. — Оренбург : Изд-во ОПТУ, 2006. — 404 с.
  10. Закон України «Про позашкільну освіту»: зб. документів по організації позашкільної освіти. – К., 2002. – С. 21-42.
  11. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта та виховання в контексті основних напрямів реформування освіти в Україні / Г. П. Пустовіт // Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах. - 2011 – № 1. - 293- 296.
  12. Красняков Є. Перспективи розвитку позашкільної освіти в контексті вдосконалення механізму її фінансування/ Євген Красняков // Віче. – 2012. - № 1. – Режим доступу до журналу: <http://www.viche.info/journal/2982/>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Яременко Лілія – кандидат педагогічних наук, доцент Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Надійшла до друку 20.12.2012 р.